

הרב יוחאי יחיא

נאמנות עד אחד בדבר שבערוה

ראשי פרקים

- א. מחלוקת רמב"ן ומהרי"ק
- ב. סתירה בדברי הרמב"ן ויישובה
- ג. באור שיטת מהרי"ק
- ד. ראשונים הסוברים כמהרי"ק
- ה. ראשונים הסוברים כרמב"ן
- ו. באור שיטת הר"ן
- ז. הכרעת האחרונים להלכה
- ח. סיכום

א. מחלוקת רמב"ן ומהרי"ק

שנינו בריש מס' גיטין :

המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפ"נ ובפ"נ. רבה מנמק דין זה לפי שאין בקיאין לשמה, ובגמ' שם הקשו היאך די בע"א "ליבעי תרי מידי דהוה אכל עדויות שבתורה"? ועל כך השיבו "ע"א נאמן באיסורין". ממשיכה הגמ': "אימור דאמרינן עד אחד נאמן באיסורין כגון חתיכה ספק חלב ספק של שומן דלא איתחזק איסורא אבל הכא דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים". (יליף דבר דבר מממון, סוטה ג,ב).

מגמרא זו יוצאת מחלוקת ראשונים בין הרמב"ן בחידושו לבין המהרי"ק (שורש עב), בשאלה, האם עד אחד [=ע"א] נאמן בדבר שבערוה בדלא איתחזק איסורא, לרמב"ן – אינו נאמן ולמהרי"ק – נאמן.

יסוד המחלוקת נובע מהסבר שונה בקושית הגמרא אימור דאמרינן וכו' הנ"ל. למהרי"ק, כונת הגמרא להקשות קושיה אחת בלבד. אין צריך שני עדים בדבר איסור אלא אם כן האיסור הוא בדבר שבערוה וגם איתחזק איסורא ובהעדר אחד מתנאים אלו – ע"א נאמן וקושית הגמרא היא הרי כאן זה דבר שבערוה ואיתחזק א"כ אין ע"א נאמן.

לרמב"ן, הגמרא מקשה כאן שתי קושיות (א) הרי כאן הוחזק איסורא באישה זו (אשת איש) ואם כן איך ע"א נאמן להתיר איסור זה (ב) ועוד הרי גיטין זה דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים אפילו בדלא איתחזק איסורא. מדבריו יוצא שבדבר שבערוה גם בדלא איתחזק איסורא וכן איתחזק איסורא אפילו אינו דבר שבערוה, ע"א אינו נאמן.

הרמב"ן מכריח שיש פה שתי שאלות שהרי באיתחזק איסורא אין ע"א נאמן גם בשאר איסורים כדאמרינן ביבמות פח,א בהקדש וקונמות ולכן צריך ביאור מדוע הגמרא מוסיפה את הטעם דהוי דבר שבערוה הרי גם באיסורים, בכה"ג, ע"א אינו נאמן. ולפי זה דבר שבערוה ואפילו דלא איתחזק איסורא אין עדות פחות משנים. וזה לשון הרמב"ן: "ק"ל הא כיון דאיתחזק איסורא אפילו בשאר איסורים נמי לא כדאמרינן...בהקדש וקונמות דאיתחזק איסורא דלא מהימן ודבר שבערוה אפילו לא איתחזק איסורא נמי אין פחות משנים ואפילו לאיסור נמי אין פחות משנים כדאמרינן בפרק האומר סו,א".

ומתוך הרמב"ן: "וה"ג והוי דבר שבערוה וכן נמי בפרק האשה רבה (יבמות פח,א) ופי' חדא ועוד קאמרינן".

והקשה האמרי ברוך, (מובא בהערות לש"ש ו,ג) כיצד מביא הרמב"ן הוכחה לשיטתו, מקידושין סו, והרי שם עוסקים בא"א המותרת לבעל והעד מעיד שאישתו זינתה ולכאורה יש לאישה חזקת היתר לבעלה ז"א איתחזק היתירא ולכן ע"א אינו נאמן?

נאמנות עד אחד בדבר שבערוה

ונראה שאפשר לומר בדעת הרמב"ן שיש חילוק בין חזקת איסור לבין חזקת היתר, במקום דאיכא חזקת איסור אז אומרים איתחזק איסורא וע"א אינו נאמן אבל במקום שיש חזקת היתר לא נאמר שהואיל ואיתחזק היתרא ע"א לא יהיה נאמן לאסור.

בסברת הענין ניתן לומר שלהתיר איסור בעינן כח נאמנות גדול יותר מאשר לאסור את המותר. ואולי ניתן לומר שחזקת היתר אינה מציאות חיובית אלא מציאות ניטרלית שהיות ואין איסור ממילא מותר ואילו מציאות של חזקת איסור היא מציאות חיובית של איסור ועל כן עדות ע"א כנגד מציאות ההיתר לא מתנגשת כ"כ במציאות מה שאין כן בעדות כנגד חזקת איסור. והדבר לכאורה מפורש בסוגיה שם (קידושין סה,ב) בדברי הרמב"ן והרשב"א שהביאו יסוד זה של חילוק בין איתחזק איסורא לאיתחזק היתרא לגבי איסורין הכא נמי נאמר ביחס לעדות בדבר שבערוה, שלרמב"ן עדות עד אחד במקום דאיתחזק היתר לא חשוב כמעיד נגד איתחזק ומכך שלא נאמן לרבא הוי שפיר ראייה שע"א לא נאמן בדבר שבערוה בכה"ג ושלא כמהרי"ק. וכן מוכח קצת ממה שהביא רבא ראייה לשיטתו ממקוה שגם שם הוי עדות ע"א כנגד חזקת היתר. שו"ר בספר זכרון יהושע בשם הגריפ"פ (עמ' רלג) חילוק זה על פי דברי הרשב"א דס"ל חזקת איסור שמענו, חזקת היתר לא שמענו. והואיל והא דאזלינן בתר חזקה היא מגזה"כ מבית המנוגע, לא שמעינן אלא כדהתם והיינו חזקת איסור.

יש להתבונן מה דעת שאר הראשונים בסוגיה זו. האם דבר שבערוה מוגדר לפי הנושא (הרמב"ן) או לפי ידיעה שיש לפנינו בודאות דבר שבערוה דהיינו איתחזק איסורא (המהרי"ק). ואכן ראינו שהרמב"ן סובר, שבדבר שבערוה אין ע"א נאמן כלל.

ב. סתירה בדברי הרמב"ן ויישובה

והנה בית הלוי מביא סתירה לכאורה בדברי הרמב"ן דהרי בחידושו בגיטין ב,ב כתב שע"א אינו נאמן בדבר שבערוה גם בלא איתחזק איסורא, לכאורה רמב"ן סותר דברי עצמו שהרי בגיטין סד באומר לשלוחו צא וקדש לי אישה ומת השליח דאסור בכל הנשים והר"ן כתב בשם הרמב"ן דהאיסור מדינא והרי ברור שכל הנשים שבעולם מותרות לינשא לאחר ולא חיישינן לה שמא היא ניתקדשה לו כי הרי הן בחזקת פנויות.

והחזקה ששליח עושה שליחותו אינו מוציא אותן מחזקת פנויות. אבל הוא אסור בכל הנשים שיש להם קרובות האוסרות אותה בקידושין וחיישינן שמא אחת מהקרובות נתקדשה לו לפי שאין חזקת פנויות של הקרובות שאין באין לפנינו לדין, מועיל להם הא אם באו כל הקרובות שלה ואמרו שלא קידש אותם השליח ודאי מותר בה שע"א נאמן באיסורין וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא הוא.

והר"ן הקשה עליו - דאם על פי דין אסורות מה מועיל עדות הקרובות הא אין דבר שבערוה פחות משניים. ואפילו בדלא איתחזק איסורא וא"כ דברי הרמב"ן לכאורה סותרים זה את זה?

וכתב בית הלוי: "והנראה ברור דודאי ס"ל להרמב"ן דגם בלא איתחזק איסורא אינו נאמן רק זהו בכל ספק שנולד לו באשה אחת וגם בלא עדות ידוע שיש הרבה נשים בעולם שמותרות לו רק שלא ידוע לנו מי הן המותרות לו ומי האסורות לו.

והעד בא רק לברר שזאת מן המותרות וע"כ בזה העד נאמן ונאמנותו זאת גם באיתחזק איסורא. והוסיף שכ"ש כאן. שהעד נאמן שאינו רק חששא בעלמא דהרי לא ידוע בבירור שיש כאן איסור דשמא לא קידש שהרי חזקת שליח עושה שליחותו אינו חזקה גמורה. ומוסיף בית הלוי ומבאר שהרמב"ן למד יסוד זה מהמשנה בקידושין סג,א ששם רואים שע"א נאמן לומר אני

נאמנות עד אחד בדבר שבערוה

קידשתיה ולכאורה זה סותר להבנתו בגמרא בגיטין ב,ב (שע"א אינו נאמן בדבר שבערוה אפילו שלא איתחזק איסורא).

מכאן הבין הרמב"ן שיש חילוק בין בירור לבין עדות.

לעומתו בספר פסקי הלכות יד דוד (דף ריב אות ס) יישב את שיטת הרמב"ן עפ"י המשנה בקידושין סג,א. שאמנם ע"א אינו נאמן בדבר שבערוה אפילו בלא איתחזק איסורא ואפילו בבירור בעלמא. ומה שנאמר במשנה הנ"ל משום שמה שהחזק בתחילה כערוה לא הוחזקה אלא עפ"י האב בלבד ואין בדברי האב כח כל כך לאוסרה שלא יהיה ע"א נאמן להתירה שהרי אין סוקלין על חזקה זו.

לפי זה יוצא נפקא מינה בין הסבר בית הלוי ברמב"ן להסבר היה דוד ברמב"ן – והיא במקרה ששני עדים העידו שהאב קידשה וגם האב וגם העדים לא זוכרים למי קידשה וכן במקרה שהחזקה בעיר לאשת איש. לפי בית הלוי יהיה ע"א נאמן לומר אני קדשתיה מכאן שיצירת האיסור עליה נעשה ע"י שני עדים. (או ע"י שהחזקה בעיר) ולא מכח דברי האב בלבד.

ג. באור שיטת המהרי"ק

מקורו של המהרי"ק – כאן שלומדים דבר דבר מממון י"ל כמו שלענין ממון צריך שני עדים כדי להוציא ממון מחזקתו כן להוציא אשה מחזקתה צריך שני עדים כלומר שהמהרי"ק סובר שגם בממון היכן שאין חזקת ממון ע"א נאמן וע"כ גם בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק ע"א נאמן.

והקשו האחרונים על המהרי"ק שני קושיות –

א. מב"מ כח,א – במציאה בסימנים וסימנים וע"א. ע"א כמאן דליתיה ויניח. משמע שע"א לא קם לממון אפילו שאין חזקת ממון?

ב. מקידושין עד, א נאמן הדיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי כל זמן שבעלי דינים עומדים לפניו. אבל הלכו אינו נאמן והעמידה הגמרא בשודא דדייני (מדובר בדיין אחד) וגם שם הרי אין מוחזק א"כ מדוע שהדיין לא יהיה נאמן לומר למי זיכה ולמי חייב שהרי הוא ע"א. ונאמן הוא בלא איתחזק?

ותירץ שער המשפט למרות שבממון ובדבר שבערוה היכן שאין חזקה ע"א נאמן זה דווקא היכן שאין מי שמכחיש את העד אבל אם יש מי שמכחיש את העד שגם בשאר איסורין אין ע"א נאמן ופשוט שגם בממון ובדבר שבערוה אינו נאמן וכאן בסמנים הנותן סמנים מכחישו וכן בשני בעלי דינים הבעל השני מכחישו.

ד. ראשונים הסוברים כמהרי"ק

א. רעק"א מדייק בדעת תוספות - בגיטין ב,ב (ד"ה הוי דבר שבערוה), שסובר (כמהרי"ק) שע"א נאמן בדבר שבערוה כשלא איתחזק איסורא. מזה שהתוס' לומד שאיתחזק איסורא ודבר שבערוה זו שאלה אחת משמע שאם לא איתחזק אז אפילו בדבר שבערוה ע"א נאמן.

ב. השב שמעתתא (ו,ג) – מביא את תשובת ההגהות מימוניות (אישות סימן ג) בעניין אדם שנישלח לקדש אישה לחבירו ובשעת הקידושין אמר הרי את מקודשת לי וכששאלוהו העדים לפשר הדבר ענה שטעה והתכוון באמת לקדשה לחבירו וגם נישבע על זה. ופסק ההגהות מיימוניות, שאינה צריכה גט מהשליח ושני טעמים לכך:

1. כי הקדש בטעות לא הוי הקדש.

2. כי כאן לא איתחזק איסורא (שהרי לדברי העד לא התחיל כאן האיסור) ובזה אפילו בדבר שבערוה ע"א נאמן. ובהמשך דבריו מביא השב שמעתתא שמצא שהמהרי"ק סובר כך, משמע מדבריו שההגהות מיימוניות הולך בשיטת המהרי"ק.

אמנם השי"ש מסיק שאף הרמב"ן מודה לתשובת מיימוני משום שניתן לחלק בדעת הרמב"ן בין המקרה שלדברי העד יש כאן דבר שבערוה רק דלא איתחזק איסורא לבין מקרה שגם לדברי העד אין כאן דבר שבערוה כלל שבמקרה הראשון סובר הרמב"ן שע"א אינו נאמן אך במקרה השני גם הרמב"ן יודה שע"א נאמן כי אין דבר שבערוה.

לפי זה ניתן לומר שההגהות מיימוניות יוכל להיות כשיטת הרמב"ן שהרי גם שם לדברי העד אין דבר שבערוה כלל.

וא"כ לא מוכרח לתלות את התשובות מיימוניות כשיטת המהרי"ק וכן לפי מה שהביא השי"ש עצמו (סוף שמעתתא ג) שזה שצריך בדבר שבערוה שניים זה נילמד בגזירה שוה "דבר דבר" מממון דוקא במקרה שבודאי יש בו דבר שבערוה אבל היכן שלדברי העד מעולם לא היה בו דבר שבערוה אינו בכלל דבר דבר מממון וע"כ אפשר לומר שאינו תולה את תשובות המיימוניות בשיטת המהרי"ק ומה שאמר הרמב"ן זה רק במקום שגם לדברי העד זה דבר שבערוה רק שהוא רוצה שיאמינו לו משום שלא איתחזק איסורא.

מו"ר הגר"מ דימנטמן שליט"א דייק מדברי הריטב"א, שהוא חולק על יסוד זה של השב שמעתתא שהרי מובא בקידושין נ,א באדם שקידש אישה ואמר "כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה - מקודשת" שואלת הגמרא ואמאי הא קאמר סבור הייתי עונה הגמרא – "אלא משום דאמרין דברים שבלב אינם דברים" ודוחה הגמרא שאף דברים שבלב הוי דברים ומקודשת לחומרא. שואל הריטב"א – אפשר לומר שדברים שבלב הוי דברים וכאן אינה מקודשת כי אין עדים שהוא חשב ובקידושין צריך עדים א"כ מה ההוא אמינא של הגמרא להביא ראיה?

רואים מהריטב"א – שאפילו אם לדברי העד זה לא דבר שבערוה צריך שני עדים והרי כאן לדברי העד זה לא דבר שבערוה וזה דלא כמו שכתב השב שמעתתא שבזה אפילו הרמב"ן מודה.

ה. ראשונים הסוברים כרמב"ן

א. החזו"א, הקהלות יעקב ועוד למדו ברשב"א שגם בלא איתחזק איסורא ע"א אינו נאמן בדבר שבערוה.

דהרי הרשב"א מסביר שהגמרא גיטין ב,ב היקשתה שתי קושיות וז"ל – והא דקאמרינן הוי דבר שבערוה חזא ועוד קאמר שאם נאמר שבדבר שבערוה בלא איתחזק איסורא הוא נאמן אז לא שייך לשון ועוד שהרי אין זה טעם אחר שהרי גם באיסורין אין ע"א נאמן נגד איתחזק איסורא. וביאר הרשב"א את הטעם שאין ע"א נאמן בדבר שבערוה גם בלא איתחזק איסורא – כיון שלומדים דבר דבר מממון והרי בממון אין ע"א נאמן אפי' היכא דליכא חזקה וכמו שרואים בגמרא בב"מ כח,א דסימנים וסמנים וע"א יניח.

ב. ביחס לשיטת הר"ן ישנן דעות שונות, יש המסבירים שהוא סובר כרמב"ן ויש המסבירים שהוא כשיטת המהרי"ק .

כדי לבחון את דעת הר"ן נביא תחילה סתירה בדבריו וישוּב סתירה זו :

הר"ן בקידושין (כז,א בדפי הרי"ף) – מתיחס למשנה בפי' האומר סג,ב: קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה – נאמן ובגמ', רב אסי אמר אף נאמן לכנוס.

וז"ל הר"ן: "ואעפ"י שאין דבר שבערוה פחות משנים וע"א דמהימן לומר מת בעליך היינו טעמא משום דאשה דייקא ומינסבא ומתוך חומר שהחמרת עליה בסופה והכא ליתה להא טעמא התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו – נאמן".

רואים מהר"ן שכשלא איתחזק איסורא – נאמן ע"א אפילו בדבר שבערוה.

אך בפירושו לגיטין סד,א דאמר ר' יצחק האומר לשלוחו צא וקדש לי אישה סתם ומת שלוחו אסור בכל הנשים בעולם. חזקה שליח עושה שליחותו.

אומר הר"ן (ל,א בדפי הרי"ף) שאפילו באו קרובות אישה ואמרו שלא קידשן אסורה היא לו, כי אין ע"א נאמן בדבר שבערוה ואפילו דלא איתחזק איסורא. ולגבי החזקה שליח עושה שליחותו זה דוקא אם בידי ואילו כאן זה אינו בידו. וא"כ רואים אנו סתירה בדברי הר"ן.

ו. באור שיטת הר"ן

1. בית הלוי (ח"ב לז), מסביר שלר"ן גם בדליכא חזקת איסורא מעיקרא אין ע"א נאמן בדבר שבערוה ורק היכן שהעד בא להוציאה ממה שהייתה מוחזקת בבי"ד לפני שהעיד ואכן כך הוא המקרה באומר ללוחו צא וקדש לי אישה ומת דכל הנשים אסורות עליו שמא קרובות הן לה ואין נאמנות לומר שלא קידשן והטעם כיון שעוד לפני שבאו קרובות אלו להעיד הוחזקה היא בספק איסור שמא קידש השליח אחת מקרובותיה ואין נאמנות להוציאה מידי ספק אבל באומר קדשתי את ביתי ואיני יודע למי קדשתי הרי יוצא שלפני שהעיד לפנינו שהוא קידשה הוחזקה זו כאסורה על כל העולם ומותרת רק לאחד וכן כך טוען גם העד שאסורה לכל העולם ומותרת לאחד, כלומר - לי. יוצא מזה שעד זה אינו מוציאה כלל ממה שאנחנו החזקנו אותה וע"כ נאמן (ולפ"ז הר"ן כרמב"ן).

יוצא שלפי ביה"ל יש נפ"מ בין הרמב"ן לר"ן: לרמב"ן, ע"א שבא לברר נאמן גם בדבר שבערוה. ולר"ן גם כשע"א בא לברר אינו נאמן בדבר שבערוה.

2. הפנ"י בקידושין סג אומר שעדיין קשה על דברי הר"ן – כיצד ע"א נאמן במקרה שמעמידה על חזקתה עדיין כלך אחר רוב עולם שלא ניתקדשה לזה שאומר אני קדשתי אלא לאחד מרוב העולם ויותר לפי הספק הגמרא בימות פח (באיתחזק איסורא של טבל והקדש) שאולי אין ע"א נאמן נגד חזקה וא"כ שאין להאמינו נגד רוב דהרי קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף.

ותרץ הפני"י, בגמרא ביבמות מדובר שבלי דברי העד יש חזקה גמורה לאסור ולכן אין ע"א נאמן אבל אצלינו שללא דברי העד יש ספק סמכינן על עדות ע"א גם לגבי הרוב כיון שיש מיעוט המסייע לו אינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב.

הב"מ (יו"ד קכז,ג) כתב שאם התערבה חתיכת היתר, אינו נאמן כיון דקי"ל רובא עדיף מחזקה. והעיר על כך בשו"ת יביא (ח"ז אבה"ע סו ס"ק ו) שמשמע מכאן שהב"מ לא סובר כפני"י הנ"ל.

אך אפשר לומר שמה שהבית מאיר אמר שאינו נאמן זה דוקא במקרה של היתר אבל ברובא דליתא קמן כגון רוב נשים יולדות לתשעה י"ל שע"א נאמן לברר את המיעוט מתוך הרוב.

3. בספר זכרון אבן ציון (עמ' תח) מובא, שאמנם ע"א נאמן בדבר שבערוה כשלא איתחזק לברר את הספק זה דוקא אם הוא מברר את הספק לגמרי (כמו בקידושין סג,א). אבל אם אחרי עדות העד עדיין נשאר הספק (כמו בגיטין סד,א) בזה אין ע"א נאמן בדבר שבערוה (רואים שהר"ן כרמב"ן).

4. רעק"א בשם הגאון מליסא מחלק בדעת הר"ן; במקום שהעד מעיד על מעשה שלו, הוא נאמן בעוד כשמעיד על מעשה אחרים אינו נאמן. ע"כ בגמרא בקידושין כשהעד מעיד מעשה על מעשה קידושין שלו הרי הוא נאמן, ואילו בגיטין כשהקרובות מעידות על מעשה אחרים אינן נאמנות.

5. לעומת האחרונים הנ"ל משמע מתשובת ר"א גורדון מטלז (עיי' שע"י ו,יד) שהר"ן סובר כמהרי"ק. כי הוא מישב את סתירת הר"ן באופן הבא – שע"א נאמן בדבר שבערוה בלא איתחזק כל זה דוקא אם העד כשר (קידושין סג,א) אך במקום שהעד פסול (גיטין סד,א) אין העד נאמן (השע"י חולק עליו).

6. בהגדרת דבר שבערוה ישנם כמה דעות באחרונים ספר זכר יצחק סי' יג, מגדיר עדות דבר שבערוה רק אם מטיל שם ערוה על האישה או שהוא מסיר

שם ערוה מן האישה לפי זה יוצא שלר"ן אין ע"א נאמן דבדר שבערוה ואפילו דלא איתחזק (כגיטין סד) בעוד שבקידושין (סג,א) היה על הבת שם ערוה והעד לא בא להוציא ממנה את שם הערוה ולכן הוא נאמן כי זה נחשב כעדות באיסורין בלבד וע"א נאמן בעדות איסורין. ר' שמואל רוזובסקי (גיטין ב,ב) מגדיר אחרת מהו דבר שבערוה באומרו שרק עדות בגרושה וחליצה וזנות אשת איש הוי עדות בדבר שבערוה בעוד שאיסור עריות מחמת קורבה אין זה דבר שבערוה וכך הוא מיישב את הסתירה ברמב"ן בין גיטין ב,ב לגיטין סד.

הר"ן כמהרי"ק

מהר"ן בחולין צו,א נראה שסובר כמהרי"ק, שע"א נאמן באבידה לומר אלו כליו פלוני כיון שאין חזקת ממון (האבידה ברשות המוצא), רואים שהר"ן סובר שבמקום דלא איתחזק ע"א נאמן. אך למרות שראינו שהמהרי"ק והר"ן לומדים שע"א נאמן בלא איתחזק דבר דבר מממון וממילא ע"א נאמן כמו באיסורין. נראה שעדיין אין דינים אלו שווין לגמרי דבאיסורין גם קרוב נאמן אבל באלו (ע"א בלא איתחזק) צריך דווקא עד כשר.

וראיה לדבר מב"ק קיד,ב דסבירא ליה התם שלריב"ב שנאמנת אישה וקטן לומר מכאן יצא נחיל דבורים זה, והקשו בגמ' אישה וקטן בני עדות נינהו אומרת הגמרא במסיחים לפי תומם ע"כ. מזה שלא הקשו הרי זה רק ע"א משמע שע"א נאמן בזה (כמהרי"ק כשאין חזקת ממון) ואפילו הכי הקשתה הגמרא שאישה וקטן לאו בני עדות נינהו מוכח מזה שגם כשע"א נאמן בלא איתחזק זה דווקא בעד כשר.

עפ"י זה ניישב סתירה בדברי הר"ן – מצד אחד הר"ן סובר שע"א נאמן בלא איתחזק כנ"ל ומאידך הוא מקשה על הרמב"ן (גיטין סד) שהקרובות אינן נאמנות גם בלא איתחזק אך לפי דברינו מתורצת הסתירה – מכיון שהקרובות פסולות לעדות לכן אינן נאמנות אפילו בדלא איתחזק איסורא.

ז. הכרעת האחרונים להלכה

בשו"ע אבה"ע סימן לו, כא נפסק: האב שאמר קדשתי את ביתי ואיני יודע למי... בא אחד ואמר אני קדשתי נאמן. וכתב הב"ש (סי"ק מה) שהמחבר נקט בשיטת הר"ן אע"ג בדבר שבערוה בעינן שניים היינו להוציאה מחזקתה אבל כאן מעמידה בחזקתה ואומר שהוא המקדש.

ומחצית השקל דייק מהר"ן שבמקרה שעד זה אינו רוצה לכונסה רק ליתן גט להתירה לעלמא שוב לא מהימן משום שרוצה להוציאה מחזקתה.

אך לפי הגר"א (במקום) שמסביר את דעת הר"ן שעד זה נאמן, כיון שהוא רק מברר את דיבור האב ואינו מדין עדות לפי זה נראה, שגם כשרוצה לכונסה רק ליתן גט יהיה נאמן.

הב"ש (אבה"ע קנח,א) מביא דבזמן הזה אחרי תקנת רבינו גרשום אין ע"א נאמן להעיד שמתה אישתו כיון דאיתחזק איסורא ובנוב"ת אבה"ע ז כתב דאינו מוכרח והביא תוס' (גיטין ב,ב ד"ה הוי), דמספקא לו אם ע"א נאמן בדאיתחזק איסורא ואינו דבר שבערוה וע"כ בנידו"ד איסור דרבנן יש להקל וע"א נאמן, משמע שבדבר שבערוה באיתחזק איסורא דרבנן אין ע"א נאמן.

אך המחנה אפרים חולק על הנו"ב וסובר שיש בעדות זו איסור דאורייתא כיון דאם יחפוץ הבעל לישא אחות אישתו הוא איתחזק איסורא דאורייתא וגם הוה אפילו דבר שבערוה איסור כרת דאחות אישתו וע"כ אין ע"א נאמן.

והנה שמעתי על מקרה מצער, שאירע לאחרונה של קידושי שחוק, כאשר בחור נתן לבחורה עגול ביסלי ואמר לה הרי את מקודשת לי והגאון הרב אשר וייס שליט"א התיר את הנערה ללא גט ואחד מנימוקי ההיתר היה נאמנות הנער שכוונתו הייתה רק לשחוק והוא דייק זאת מתשובת מיימוני המופיע ברמ"א באבה"ע סימן מב,א שהאישה אינה נאמנת לפרש שאין כוונתה לקידושין משום דכל דהוא ניחא לה משמע שהוא כן נאמן.

נאמנות עד אחד בדבר שבערוה

לדברינו יש לבאר את נאמנות הנער אף לדעת הרמב"ן שאין ע"א נאמן בדבר שבערוה כאן שלדברי העד לא היה מעולם דבר שבערוה הוא נאמן, כמו שהבאנו לעיל בשם השב שמעתתא בהסבר תשובות מיימוניות.

ח. סיכום

- א. נאמנות ע"א בדבר שבערוה בלא איתחזק איסורא :
לרמב"ן ע"א אינו נאמן. למהרי"ק ע"א נאמן.
מקור מחלוקתם בהבנת לשון הגמרא גיטין ב,ב "אבל הכא דאיתחזק איסורא דאשת איש הוי דבר שבערוה", לרמב"ן – הגמ' מקשה שתי קושיות. למהרי"ק – קושיה אחת.
- ב. בית הלוי מביא לכאורה סתירה בדברי הרמב"ן שבגיטין ב,ב כתב שע"א אינו נאמן בדבר שבערוה גם בלא איתחזק איסורא בעוד שבגיטין סד האומר לשלוחו צא וקדש לי אישה ומת השליח כתב הר"ן בשם הרמב"ן שבאו כל הקרובות להעיד מהני.
בית הלוי – בגיטין העד בא רק לברר גם באיתחזק איסורא.
יד דוד – אין כח ביד האב לאוסרה נגד ע"א. נפ"מ בין בית הלוי ליד דוד, אם יש שני עדים שקידשה האב לבית הלוי – נאמן ליד דוד – לא.
מקור המהרי"ק – הואיל ולומדים דבר דבר מממון, ובממון כשאינן חזקת ממון ע"א נאמן.
קושית האחרונים על המהרי"ק – א. מב"מ כח,א ממצאיה בסימנים וסימנים וע"א והעד כמאן דליתיה. ב. מקידושין עד א – נאמן הדיין לומר לזה זכיתי דוקא שבעלי הדין לפניו והרי אין כאן איתחזק.
תירוץ שער המשפט – בסימנים נותן הסימנים מכחישו וכן בשני בעלי דינים הבעל דין השני מכחישו.

- ג. ראשונים הסוברים כמהרי"ק [עיי בפנים].
- ד. ראשונים הסוברים כרמב"ן [עיי בפנים].
- סתירה בר"ן – בקידושין כז, א (בדפי הרי"ף) באומר קדשתי את בתי נראה שע"א נאמן בלא איתחזק איסורא ובדבר שבערוה. אך בגיטין סד, א באומר לשליח לקדש לו אישה ומת השליח אין קרובות האישה נאמנות.
- ה. תירוצי האחרונים לסתירה בר"ן:
1. בית הלוי – כשהעד אינו מוציאה כלל ממה שהחזקנו אותה. ויש נפ"מ בין הרמב"ן לר"ן. שלרמב"ן כשהשליח בא לברר נאמן בדבר שבערוה ולר"ן גם כשהוא בא לברר אינו נאמן.
  2. הפנ"י בדעת הר"ן – כשיש מיעוט המסייע לעד הוא נאמן.
  3. בספר זכרון אבן ציון – שעד נאמן דוקא כשהוא מברר הספק לגמרי.
  4. רעק"א בשם הנתיבות – דוקא כשהעד מעיד על עצמות שלו הוא נאמן.
  5. הזכר יצחק מגדיר שדבר שבערוה זה דוקא שהעד מטיל או מסיר מהאשה שם ערוה. מהר"ן בחולין צו, א נראה שסובר כמהרי"ק שבאבידה נאמן ע"א לומר אלו כליו של פלוני כיון שאין פה חזקת ממון. ר' שמואל מגדיר שדבר שבערוה דוקא בעדות גרושה וחליצה וזכות א"א ומיישב לפי זה סתירה ברמב"ן בין גיטין ב,ו לגיטין סד כנ"ל.
- ו. להלכה עיי שו"ע אבה"ע לו, כא: האומר קדשתי בתי וכו' נאמן. וכתב הב"ש שנקט כר"ן שנאמן כימעמידה בחזקתה. ומחצה"ש דייק מהר"ן שכשהעד רוצה להתירה ולא לכנסה לא מהימן שזה להוציאה מחזקתה. לדעת הגר"א לר"ן העד נאמן כי הוא מסביר את דברי האב.